

עלון סיפורים להלכה שלמה

ערש"ק פרשת לך- לך תשע"ז

עלון מס' 35

בס"ד

שבת תשובה - חלק ו'

תקציר הפרקים הקודמים

הנערים יצאו לחופשת סוף שנה, גנבים שבאו לפרוץ לחממות של אלעזר, דודו של מתן, שברו את החממות, ולכן היה צורך לקטוף את הירקות במהירות, לפני שיתקלקלו ע"י השמש, הבחורים התנדבו לסייע במשימה, כאשר הנערים התכוננו לחזור לשבת לביתם עלתה בעיה, שכן היה צורך להשלים מניין בגבעה הסמוכה, בזמן סעודה שלישית הרב חזקיה העביר שיעור בהלכות ברכות ושאל האם יש הבדל בין אדם הנמצא בביתו לבין אדם המתארח אצל חברו לעניין ברכות.

ומכבדים את האורחים בעין יפה מכל טוב, אין צורך לברך שוב, כי מלכתחילה כיוונו בברכה שבעל הבית יגיש לנו מעדנים עד בלי די, לקיים מצוות הכנסת אורחים כמו אברהם אבינו ז"ע.

זהו, עד כאן השיעור בהלכות ברכות" סיכם הרב חזקיה, אחר הציץ בשעונו "ועכשיו אני שם לב שסיימתי בדיוק בזמן של צאת השבת, לפי זמן רבינו תם, כך שניתן לזמן, לברך ולהתפלל ערבית" - "הרב חזקיה?"

שאל עידו "לא ידעתי שיש כמה זמנים לצאת השבת" הרב חזקיה חיך וענה "זהו נושא מאד מורכב, ואני לא רוצה לעכב כאן את כל הציבור, לכן אני מציע שבזמן סעודה רביעית אני ארחיב קצת בנושא למי שיהיה מעוניין"

וכל החבורה התחילה לשיר "שיר המעלות" שלפני ברכת המזון, לאחר

שברכו והתפללו ערבית, הרב מרדכי עשה הבדלה, ולאחר ההבדלה כולם נרתמו לסדר את חדר האוכל, לאחר שהכל היה מצוחצח ונקי קרא הרב מרדכי "עכשיו נאכל סעודה רביעית, הנקראת גם סעודת מלווה מלכה" - "מה, שוב לאכול?" קרא אליאב "הרי רק עכשיו אכלנו" - "נכון" ענה הרב חזקיה "אך יש חשיבות מרובה לסעודה זו, וכך מובא בגמרא בשבת (ק"ט ע"ב) "לעולם יסדר אדם שלחנו במוצאי שבת אף על פי שאינו צריך אלא לכזית" אז אתה שם לב אליאב, שגם חכמים ידעו שעדיין אנשים מלאים מסעודות השבת, ולכן כתבו שאפילו יאכל רק כזית, אם אין לו תאבון לאכול יותר מכך, ושתדעו מייחסים סגולות גדולות מאד למי שמקיים סעודה זו, שהיא גם כנגד דוד הע"ה, הרומוז על המשיח" - "הרב, ומה קשור אליהו הנביא למוצ"ש?" - "שבהרבה שירים ששרים במוצ"ש הוא מזכיר?" שאל נחום - "שאלה יפה מאד נחום" נענה הרב חזקיה "יש כמה סיבות ואחת מהם היא המשך למה שהזכרנו כרגע, שהיות והסעודה הזו מזכירה את משיח בן דוד, וידוע, שמי שיבוא ויבשר לנו על הגאולה הוא אליהו הנביא זכור לטוב, לכן אנו מזכירים אותו במוצ"ש כתפילה לקב"ה שכבר ישלח את אליהו הנביא שיבשר לנו על הגאולה השלמה בקרוב ממש"

- "הרב, אבל בשביל מה צריך לעשות עוד סעודה?" שאל מתן - "הטעם" הסביר הרב חזקיה "שיש בסעודה רביעית,

"עלתה לי כרגע מחשבה בנושא" קרא אליהו - "כן אליהו, בבקשה, מה יש לך לחדש לנו?" חיך לעברו הרב חזקיה "אני חושב" אמר אליהו "שיש כאן בטח הפוך על הפוך" - "למה כוונתך?" שאל הרב חזקיה "בטח יש כאן איזו כוונה נסתרת, שבאה ללמד אותנו משהו" - "יפה מאד" אמר הרב חזקיה "אתה צודק, אך מה אתה חושב שמסתתר כאן?" - "אני חושב, שהיות והתורה רוצה להרגיל את האדם שלא

יהיה עסוק כל הזמן בתאוות גשמיות, ובעיקר בתאוות האכילה שכן האדם בביתו יכול כל הזמן לנשנש, לכן דיני הברכות בבית יהיו שונים מהברכות שיש לברך כאשר באים להתארח אצל חברים, שכן רצון התורה ללמד אותנו, שכאשר באים אלינו אורחים, צריכים לכבד אותם ביד רחבה, ולא לקמץ" - "תשמע אליהו" צהל הרב חזקיה "חידוש

כזה מתוק, כבר הרבה זמן לא שמעתי, נו הרב מרדכי, מה אתה אומר? נכון שמנערים אלו יכולים לצאת תלמידי חכמים גדולים?" הרב מרדכי הנהן בראשו לאות הסכמה. אחר המשיך הרב חזקיה ואמר "באמת החידוש הגדול שכרגע שמענו מאליהו מתיישב יפה עם ההלכה, שכן, ההלכה אומרת, שאדם המברך על מאכל או שתיה, והיו לפניו על השולחן עוד מאכלים, הברכה פוטרת את כל מה שלפניו, ואם לאחר שברך הביאו עוד מאכלים, שלא היו לפניו בשעת הברכה, אם המאכל מאותו סוג כגון שברך על פירות ונגמרו, והביאו עוד פירות אפילו ממין אחר, א"צ לברך שוב. אך אם הביאו לפניו מאכל מסוג אחר כגון שברך על פירות, והביאו לפניו בשר או דגים, צריך לברך. (שו"ע ר"ה; מ"ב)

ולכתחילה ראוי שאדם יכון בשעת ברכתו שרוצה לפטור כל מה שיביאו לפניו. (רמ"א שם)

לעומת זאת אדם שמתארח בבית חברו מברך על מה שלפניו, ואינו מברך יותר על עוד דברים שמביאים לפניו, אף אם לא היו לפניו על השולחן בשעת הברכה ואף שלא ידע שיביאו לפניו עוד מאכלים, כי דעתו על כל מה שיביא בעל הבית. (שו"ע קעט, ה)

ואפילו חשב כבר שאין יותר אוכל, ולפתע הביאו לפניו עוד מאכלים - לא יברך. (מ"ב ס"ק יז). ומכאן נלמד על עם ישראל צדיקים, שזויות ואנו יודעים שהם רחבי לב

והגמרא מסיימת ששיעור בין השמשות הוא כשיעור הליכה של שלוש רבעי מיל. (שיעור הליכה מיל = 18 דקות) לעומת זאת במסכת פסחים (צ"ד, ע"א) אומר ר' יהודה שמשקיעת החמה עד צאת הכוכבים שיעור ארבע מיל. בגלל הסתירה בדברי ר' יהודה אומר ר"ת שיש לחלק בין תחילת שקיעה לבין סוף שקיעה. והזמן שנחיה ממש לילה הוא שיעור 4 מיל לאחר השקיעה.

השולחן ערוך בהלכות כניסת שבת סימן רס"א כתב כשיטת ר"ת, ששיעור של בין השמשות מתחיל לאחר זמן של 3 מיל ורבע, ועד אז לא חייבים להכניס שבת, ולאחר מכן בזמן של שלוש רבעי מיל או מתחיל זמן בין השמשות וצריך להכניס שבת ולא לעשות מלאכות. גם בהלכות יום כיפור כתב השו"ע בסימן

תר"ח כשיטת ר"ת המשנה ברורה בסימן רס"א כתב שהרבה מהראשונים סוברים שבין השמשות מתחיל מיד אחר תחילת השקיעה היינו משעה שהחמה נתכסה מעינינו, ונמשך זמנו כדי 3/4 מיל ואח"כ נחשב לילה.

ולפי"ז יש לזוהר מאד שלא לעשות מלאכה אחר שהחמה מתכסה מעינינו, כי הוא מיד זמן ספק יום ספק לילה. יש לציין שהשו"ע כתב כשיטת ר"ת לענין כניסת שבת, שפירושו שהשבת נכנסת הרבה זמן אחר השקיעה. כלומר ר"ת מיקל יותר.

לענין צאת השבת כתב הביאור הלכה שלדעת ר"ת צריך להמתין במוצ"ש מלעשות מלאכה שעה ו-12 דקות מתחילת השקיעה. כלומר לענין צאת שבת שיטת ר"ת היא לחומרא.

וסיים הביאור הלכה שנכון לכתחילה לצאת דעת ר"ת. אך בשו"ע בסימן רצג סעיף ב כתב השו"ע שצריך להיזהר מלעשות מלאכה עד שיראו ג' כוכבים קטנים, ולא כתב את שיטת ר"ת לחומרא.

להלכה מקפידים רוב הקהילות שלא לסמוך על שיטת ר"ת לקולא, ולכן מכניסים שבת לפני השקיעה ומתייחסים לזמן שלאחר השקיעה כספק שבת.

לענין צאת השבת רוב הקהילות מוציאים שבת בזמן שנראים 3 כוכבים קטנים. עפ"י הזמן המופיע בלוחות שנה.

אך אני עדיין זוכר הוסיף האב חזקיה בנימת ערגה כשלמדתי בישיבה בירושלים הייתי הולך בכל מוצאי שבת לבית הכנסת היודים לשמוע את שיעורו של מרן הרב עובדיה יוסף זי"ע ושם הוא היה אומר שבדברים שהם דאורייתא כגון שבת וצום יום כיפור יש להחמיר ולחשוש גם לשיטת רבינו תם שזה אומר לא לעשות מלאכה 72 דקות אחרי שקיעת החמה. (שמירת שבת כהלכתה פרק נח סעיף ב, שו"ת יביע אומר חלק ב – אור"ח סימן כא) "אבל הרב" שאל נחום "אצלנו בישוב מתפללים ערבית במוצאי שבת מיד כשיוצאים שלושה כוכבים אז איך אני יכול להוציא שבת לפי שיטת רבינו תם מה אני אתפלל ביחיד?"

"נחום" קרא הרב חזקיה "שאלה נפלאה שבאמת כבר הרבה אנשים שאלו אותי אותה והתשובה היא..."

הינו כשם שמלווים את המלך בכניסתו, כך מלווים אותו ביציאתו. (שבולי הלקט)

"וממתי עד מתי ניתן לקיים סעודה זו?" שאל אליהו – "נראה" השיב הרב חזקיה "שטוב להקדימה, כדי שתהיה סמוכה ליציאת השבת. ואם אינו רעב יכול לאחר אך לא יאחר יותר מחצות. (משנה ברורה סימן ש"ק ב)

"וחייבים לאכול לחם בסעודה זו?" הקשה נתן "לכתחילה" ענה הרב חזקיה "יעשה סעודה זו על לחם. וטוב להדר ולהוסיף בשר ושאר תבשילים. אבל אם קשה לו לאכול, כגון בימי הקיץ ששבת יוצאת מאוחר, יכול לצאת ידי חובה במזונות או בפירות. (משנה ברורה סימן ש"ק א)

"וכדאי לדעת" הוסיף הרב חזקיה "שגם נשים חייבות בסעודה רביעית. (מג"א סימן ש"ק א, כף החיים ש"ק ד, שו"ת יחוה דעת ד, כה) ויש באכילת סעודה רביעית סגולה לנשים מעוברות. (בן איש חי)

ובגלל חשיבות סעודה זו יש להישאר עם בגדי שבת המכובדים עד לאחר סעודה רביעית. (כף החיים סימן ש"ק ו)

"וואי, וואי" קרא נחום "לא ידעתי כמה חשובה סעודה זו – כן הרבה דברים חדשים התחדשו לנו כאן במושב" קרא לעומתו אליאב

"טוב חבר'ה" הכריז הרב חזקיה "רצינו עוד לדבר על רבינו תם (ר"ת), אז בואו נודרו וניטול ידיים" החבורה נטלה ידיים והתיישבה ליד שולחן, שתמר סידרה עליו כל מיני דברים טעימים שנשארו משבת, – "טוב" אמר הרב חזקיה "בטח אתם עדיין לא רעבים, אבל בטח אחרי השיעור קצת יפתח לכם התיאבון, כי, אני מודיע מראש, נושא זה הוא קצת מורכב אז תתפסו ראש לכמה דקות"

"לאחר ההקדמה הזו נתחיל בשאלה, אתם יודעים מי היה רבינו תם?" – "בטח" קרא אליאב "הוא היה נכדו של רש"י" – "יפה מאד" נענה הרב חזקיה "רבי יעקב בן מאיר, המכונה רבינו תם, היה נכדו של רש"י, ובוודאי ידועה לכם אחת המחלוקות המפורסמות שהיה לר"ת עם סבו רש"י" – "בטח הרב מתכוון למחלוקת בענין התפילין" קרא מתן "נכון מאד" השיב הרב חזקיה "ובגלל גדלותם של רש"י ור"ת, נוהגים בקהילות רבות להניח שני סוגי תפילין, אחת לפי רש"י והשניה לפי ר"ת.

ישנו מקום נוסף בו אנו מתחשבים בכובד ראש לשיטת ר"ת, בענין ממתי מתחיל הזמן הנקרא לילה, שכן, לפי זה נדע למשל מתי עלינו לקבל ולהוציא שבת או מתי נגמר צום יום כיפור ועוד

ראשיתה של המחלוקת הינה במסכת שבת (ל"ד, ע"ב) – "זמן בין השמשות הוא זמן שהוא ספק יום ספק לילה. נחלקו התנאים מהו זמן בין השמשות, כלומר, הזמן שבין שקיעת החמה לצאת הכוכבים.

ר' יהודה סובר שמשקיעה החמה עד שהחשיך המזרח. רבי נחמיה אומר: זמן שהולך אדם משתשקע החמה חצי מיל.

רבי יוסי אומר: בין השמשות כהרף עין. והגמרא פוסקת שהלכה כר' יהודה לענין שבת.

העלון מוקדש העבוע לעילוי נשמת

רוחל אימנו זי"ע

גד ובזמין בני יעקב אע"ה זי"ע